

Марина А. Јовановић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Студент докторских студија

УДК 159.928.23-053.2:316.647-055.52
DOI [10.46793/Uzdanica22.1.231J](https://doi.org/10.46793/Uzdanica22.1.231J)
Стручни рад
Примљен: 20. децембар 2024.
Прихваћен: 30. април 2025.

СТАВОВИ РОДИТЕЉА О ПРЕПОЗНАВАЊУ ДАРОВИТОСТИ КОД ДЕЦЕ

Айспиракџ: Како препознавање даровитости представља деликатан, систематичан процес, компетентност у њеној идентификацији подразумева упућеност на различите аспекте и начине на које се она манифестује. Циљ овог истраживања био је да се испитају ставови родитеља о препознавању даровитости код деце, као и да се утврди да ли су и на који начин демографске карактеристике, попут пола и година старости родитеља, значајно повезане са њиховим ставовима. Резултати нашег истраживања указују на то да се ставови родитеља о идентификацији даровитости код деце не разликују значајно у зависности од фактора пола или година старости родитеља. Резултати такође сугеришу да приликом идентификације родитељи интегришу критеријуме савремене теорије даровитости, односно уважавају значајност различитих врста особина, не ограничавајући се стриктно на интелектуалне, што има важне импликације за њихову улогу у препознавању даровитости.

Кључне речи: одреднице даровитости, ставови родитеља, креативно-продуктивна даровитост, натпросечна способност, мотивација, креативност.

1. УВОД

Први корак у образовању даровитих јесте идентификација потенцијалне даровитости. Даровитост се јавља код различитих људи и у различитим облицима, па и сам концепт није могуће одредити егзактном, једнозначном дефиницијом. Због тога, овај појам је у образовању и психологији посматран као *теоријски конструиран* (Рензули, Рис 2014: 24).

Компетенције онога ко се бави идентификацијом даровитости код деце често се доводе у питање (Сигли 2001; Силверман и др. 1986). Највећи кредибилитет обично имају наставници и учитељи, што је последица тога што они проводе време са децом у школи где су у прилици да посматрају понашања деце у академском контексту (Ворел, Ервин 2011; Тири 2017). Поред наставника, у процесу идентификације даровитости неретко учествују и

родитељи деце. Иако се компетентност родитеља да препознају даровитост доводи у питање због тенденција ка пристрасности када је у питању њихово дете, Сигли (2001) сугерише да процена наставника није ништа мање подложна субјективности. Предност процене родитеља огледа се у времену које проводе са својом децом ван школе, где могу да примете оне облике понашања који се код извесног броја деце не манифестују у академској средини. Међутим, као што се и свако дете разликује, разликују се и родитељи, па самим тим варирају и начини на које они конципирају даровитост. Наш рад бави се питањем да ли и на који начин пол и године старости родитеља утичу на њихове ставове о препознавању даровитости.

2. ТЕОРИЈСКА РАЗМАТРАЊА

2.1. КОНЦЕПЦИЈЕ ДАРОВИТОСТИ

Раније, пракса препознавања даровитости сводила се на спровођење стандардизованих тестова интелигенције, међутим, савремене теорије даровитости указују на проблематику поистовећивања *високог коефицијента интелигенције са даровитишћу*, па се стога и велики број теоретичара данас радикално дистанцира од концепција базираних искључиво на високим интелектуалним способностима (Борланд 2021: 42; Ворел, Ервин 2011: 335). Са друге стране, то не значи да савремена теорија негира интелектуалну супериорност надарених, већ да тежи ка продубљивању спектра даровитости.

Често се епитет „даровит” приписивао оним ученицима који су у академском контексту успешнији од других. Ово је још једна идеја коју савремени теоретичари оспоравају истичући различите факторе који могу утицати на академско постигнуће. Неки од тих фактора укључују: низак социјално-економски статус (дете нема адекватан простор за учење, породица не може да приушти приватне часове, неопходан материјал за школу, књиге, приручнике, итд.), самопоуздање детета, недостатак прилика да се дете покаже, неадекватан педагошки приступ наставника или родитеља, различите облике инвалидности, као што су поремећаји пажње, оштећен слух, дислексија и слично (Џонсен 2018; МекКоуч, Сигли 2003; Силверман 2018). Према савременој теорији даровитости, метод идентификације која се врши искључиво путем тестова интелигенције сматра се ограничавајућим и превазиђеним (Рензули, Рис 2014; Стернберг, Кауфман 2018).

Међу ауторима који су значајно допринели развоју савремене теорије даровитости посебно се истичу Франсоа Гање, Роберт Стернберг и Џозеф Рензули, чија истраживања промовишу вишеаспектни приступ даровитости. Према Гањеу (1995), *дар* представља потенцијал, односно предиспозицију појединца која тек кроз систематско обликовање, трансформацију и усавр-

шаванње достиже ниво *ѿаленѿа* – последњег и најкомплекснијег стадијума у процесу развоја даровитости. Код Стернберга (2000), даровитост је производ *усѿешне инѿелигенѿије*. Успешна интелигенција представља амалгам *ѿраѿиичне, аналиѿиичке и креатѿивне* интелигенције појединца (Стернберг и др. 2011; Стернберг 2000). Рензули (2004) прави разлику између академски усмерене даровитости, или, како је он назива, *школске даровѿѿосѿи* и *креатѿивно-ѿродукѿивне даровѿѿосѿи*. Школска даровитост је она врста надарености која се најлакше мери стандардизованим тестовима способности и постигнућима у курикуларним активностима (Рензули 2004: 25). Са друге стране, креативно-продуктивну даровитост, којој би, према Рензулију, требало посветити у најмању руку једнако онолико пажње колико се посвећује школској даровитости, теже је препознати код деце него код одраслих (Рензули 2004; Стернберг и др. 2011). Плод ове врсте даровитости сачињава историју људског напретка, па се самим тиме и највише вреднује у друштву, истиче Рензули (2004: 26). Њено мерење нешто је компликованије од мерења школске даровитости; другим речима, не постоји само један параметар по ком би се ова врста надарености могла препознати (Рензули 2011: 83). Међутим, код особа које су препознатљиве по својим оригиналним достигнућима и креативним доприносима уочене су три групе карактеристика: *наѿѿросечна сѿѿосѿносѿ, ѿѿсвећеносѿ заѿаѿѿку и креатѿивносѿ* (Рензули 2011; Рензули, Рис 2014).

2.2. ТРИ ПРСТЕНА ДАРОВИТОСТИ

Рензулијев модел даровитости, тачније креативно-продуктивне даровитости, подразумева интеракцију између претходно наведених група карактеристика (Рензули, Рис 2014; Рензули 2011). Премда је натпросечна способност једина константа у овом идентификационом систему, посвећеност задатку и креативност појединца једнако су важни елементи даровитости (Рензули, Рис 2014). Код натпросечне способности аутори разликују опште и специфичне способности. Опште могу бити способност апстрактног размишљања, вербално или нумеричко резонување, способност прилагођавања у новим ситуацијама и слично. Са друге стране, специфичне способности односе се на вештину појединца да примени своја општа знања у неком специфичном пољу (Рензули, Рис 2014: 29–30). Друга група карактеристика, *ѿѿсвећеносѿ заѿаѿѿку*, подразумева ентузијазам, мотивисаност, упорност и инвестираност појединца; ова група потврђује идеју да је без труда и рада таленат узалудан (Рензули 1990: 10). Трећа група карактеристика која је везана за креативност појединца сугерише да су инвентивност, флексибилност и флуентност неки од кључних елемената даровитости (Рензули 1990: 11).

Рензулијев систем за идентификацију даровитости критикован је због тога што укључује факторе који нису урођени, већ стечени, као што су мотивисаност, посвећеност и оригиналност (ВанТасел-Баска 2005). Рензули, међутим, у свом раду истиче како се даровитост и не треба посматрати као апсолутно или фиксирано стање бивствовања, већ као сет понашања који развијамо и који можемо да применимо у проблемским ситуацијама (2014: 31).

3. УЛОГА РОДИТЕЉА У ПРЕПОЗНАВАЊУ ДАРОВИТОСТИ

У процесу препознавања и неговања даровитости сматра се да је улога наставника кључна (Тири 2017: 211). Међутим, ако разумемо да је циљ опсервације понашања ученика уочавање њихових потенцијала, треба се осврнути и на оне облике понашања које ученици демонстрирају и ван учионице (Џонсен 2018). Иако процес номинације потенцијално надарених у великом броју случајева укључује и процену родитеља, постоји извесна мера скептицизма која прати њихов суд. Улога родитеља у идентификацији даровитих често је тривијализована због претпоставке да сви родитељи мисле да су њихова деца надарена (Силверман и др. 1986: 23).

Ауторка Силверман у својим радовима оспорава митове и мисконцепције везане за компетентност родитеља при процени даровитости. Упркос стереотипу, родитељи, тврди ауторка, чешће погреше у процени тако што потцене потенцијал свог детета, него што погреше зато што су преценили своје дете (Силверман и др. 1986: 23–24). Као последица постојеће предрасуде везане за њихове компетенције при процењивању даровитости, родитељи су често у недоумици да ли да тестирају своју децу и плаше се да су њихова запажања превише субјективна и самим тим непоуздана (Силверман 2018: 191).

Истраживања у Србији и околини такође истичу важност улоге родитеља у процесу идентификације даровитости код деце. Штавише, Грандић и Летић (2008: 188) наводе да је одговорност препознавања потенцијалне даровитости *у највећој мери* одговорност родитеља. Предност родитеља у односу на остале огледа се у томе што су углавном они ти који проводе највише времена са својим дететом (Милић, Симеуновић 2020: 3; Грандић, Летић 2008: 188). Другим речима, време које проводе заједно даје им могућност да посматрају понашање свог детета у различитим ситуацијама и у интеракцији са различитим људима.

Милић и Симеуновић (2020) баве се у свом раду разликама између начина на које родитељи, вршњаци, наставници и сами ученици процењују даровитост. Резултати њиховог истраживања у великој мери кореспондирају са претходно поменутиим закључком ауторке Силверман и њених сарадника (1986); процена родитеља показује се као строжа и од процене наставника

и од самопроцене ученика. Аутори приписују овакве резултате чињеници да родитељи изоловано процењују способности свог детета, док наставници и ученици упоређују постигнућа ученика са постигнућима других (Милић, Симеуновић 2020: 14). Овакве резултате такође можемо приписати несигурности родитеља о којој Силверман (2018: 191) говори, која се јавља као последица предрасуде да сви родитељи прецењују капацитете свог детета.

3.1. ПОЛ И ГОДИНЕ СТАРОСТИ РОДИТЕЉА КАО ФАКТОРИ ПРОЦЕНЕ ДАРОВИТОСТИ

Теорија даровитости неретко се бавила улогом пола, међутим, досадашње студије су се, у највећој мери, бавиле утицајем пола *деце* на даровитост (Буше, Фалк 2001; Рис, Хеберт 2008). Другим речима, ограничен је број студија које су се бавиле начином на који пол утиче на нечију способност да препознаје даровитости. Силверман се, дуги низ година, интензивно бавила улогом родитеља у препознавању и неговању даровитости код деце, те је истраживала и *разлике између перцепција даровитости очева и мајки* (Силверман, Милер 2009). Идеју да се перцепције даровитости разликују у односу на пол родитеља и да постоје дистинктивно *мушка* и *женска* перспектива даровитости, ауторке су приписале традиционалној подели родних улога, према којој жена игра главну улогу када је у питању васпитање и образовање детета, док се улога оца огледа у пружању финансијске подршке (Силверман, Милер 2009: 99).

Како се и теорија даровитости дели према ранијим и савременијим схватањима, или, како Рензули (2011: 82) сугерише, *конзервативним* и *либералним* схватањима, логичка претпоставка јесте да се концепције даровитости разликују по генерацијској основи. Историјски, коефицијент интелигенције играо је важну улогу у концептуализацији даровитости (Стернберг и др. 2011: 17). Савремене теорије даровитости, попут Рензулијеве и Стернбергове, указују на то да даровитост није искључиво плод високог коефицијента интелигенције. Стернберг и сарадници (2011: 5) истичу да идентификација даровитости само путем оствареног високог броја поена на тесту интелигенције тривијализује концепт *даровитости*. Неусаглашеност у теоријској карактеризацији даровитости је евидентна, што сугерише и да постоји генерацијска разлика у разумевању овог концепта. Ова опсервација наводи нас на претпоставку да старији слој популације тумачи даровитост примарно као продукт високе интелигенције, док млађи слој популације овај концепт посматра као амалгам продуктивности, креативности и високе интелигенције.

4. МЕТОДОЛОГИЈА

4.1. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Услед значаја који улога родитеља има при идентификацији даровитости код деце, предмет овог истраживања јесте испитивање ставова родитеља о значајности карактеристика које се у теорији асоцирају са даровитошћу. Циљ овог рада је да утврди да ли и на који начин демографске карактеристике родитеља, као што су пол и године старости, утичу на њихове ставове о значају различитих аспеката даровитости. Настојимо да сазнамо да ли постоји разлика у ставовима очева и мајки о препознавању даровитости код деце, као и да ли различите старосне групе родитеља посматрају даровитост на другачији начин.

4.2. МЕТОДЕ И ПОСТУПЦИ

Као метод за прикупљање података у овом истраживању коришћено је анкетирање. Одредили смо се за овај метод с обзиром на то да су анкете погодне за прикупљање података о ставовима, уверењима, преференцама и понашањима испитаника (Коен и др. 2007: 207). Инструмент који је примењен јесте петостепена скала. Анкете којима се испитују ставови најчешће садрже затворене типове одговора попут скала (Гроувс и др. 2009: 223). Одговори у форми скале истовремено пружају истраживачу увид у појединачне ставове испитаника, док, са друге стране, обезбеђују квантитативне податке (Коен и др. 2007: 325). Од испитаника се тражило да изнесу ставове о значајности карактеристика које упућују на даровитост у оквиру скале где је вредност 1 (*неважно*) представљала најнижу вредност скале, а вредност 5 (*веома важно*) највишу вредност скале. Испитаници су анкети могли да приступе путем платформе *Google Forms*.

Прикупљени подаци су потом унети и статистички обрађени у програму СПСС (*Statistical Package for the Social Sciences*). Како бисмо испитали разлику у ставовима родитеља у зависности од пола, применили смо Т-тест независних узорака. За испитивање разлика у ставовима у зависности од старости родитеља, коришћена је једнофакторска анализа варијансе (ANOVA). Како бисмо истражили да ли је могуће предвидети процену значајности варијабле *најтипичнија способност* на основу процена значајности варијабли *креативности* и *мотивације*, користили смо стандардну вишеструку регресију.

4.3. ИСТРАЖИВАЧКА ПИТАЊА

У истраживању смо настојали да одговоримо на следећа питања:

- Да ли се ставови родитеља разликују у зависности од њихових година када процењују значајност карактеристика помоћу којих се може препознати даровитост код деце?
- Да ли се ставови родитеља разликују у зависности од њиховог пола када процењују значајност карактеристика помоћу којих се може препознати даровитост код деце?
- Да ли процене значајности *мотивисаности* и *креативности*, као контекстуалних компонената даровитости, предвиђају како родитељи процењују значајност когнитивне димензије даровитости, односно *најтипичнијих способности*?

4.4. ИСПИТАНИЦИ

Узорак нашег истраживања сачињен је од 30 родитеља са територије града Јагодине и околине – 16 испитаника женског пола и 14 испитаника мушког пола. Испитанике смо поделили у три групе на основу година старости: 31–40 година ($N = 8$), 41–50 година ($N = 9$) и 51–60 година ($N = 13$).

Узорковање је било обављено по принципу *снежне лудве* где су иницијално одабрани кључни информатори, односно родитељи који су даље проширили мрежу испитаника (Гроувс и др. 2009). С обзиром на то да је узорак формиран применом неслучајног узорковања, резултати истраживања не могу се у потпуности генерализовати на ширу популацију. Ипак, добијени подаци пружају вредан увид у искуства и ставове родитеља који могу послужити као полазиште за даља истраживања.

4.5. ИНСТРУМЕНТ И ПРОЦЕДУРА

Инструмент који је коришћен у истраживању јесте *Скала за мерење карактеристика понашања сублимних ученика* Рензулија и сарадника (2010). Према ауторкама Ал-Момани и Ал-Овеиди (2020), скала Рензулија и сарадника (2010) има веома добру унутрашњу сагласност и Кронбахов коефицијент алфа од 0.99. У овом истраживању, израчунати Кронбахов коефицијент алфа имао је вредност 0.90.

Према је ова скала примарно конципирана као мерило даровитог понашања код ученика, она је, сходно сврси нашег истраживања, била адаптирана тако да је од наших испитаника захтевала да процене значајност карак-

теристика које Рензули и сарадници (2010) издвајају као облике понашања потенцијално надарене деце. Нагласили смо да одговори наших испитаника не морају нужно да се односе на њихову децу (пошто је мала шанса да су деца *свих* испитаника даровита), већ на препознавање даровитости код деце уопштено.

Анкетирање је обављено у периоду од маја до септембра 2023. године. Испитаницима је послата скала уз кратко појашњење кључних идеја савремене теорије даровитости. Скала је садржала укупно 27 ставки, као и 3 додатна питања путем којих смо прикупили биографске податке наших испитаника. Инструмент је садржао петостепену скалу Ликертовог типа са вредностима од 1 (*неважно*) до 5 (*веома важно*), помоћу које су испитаници могли да искажу своје ставове о значајности наведених карактеристика за препознавање даровитости.

5. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Двадесет седам ставки скале за мерење карактеристика понашања супериорних ученика (Рензули и др. 2010) било је подвргнуто анализи главних компонената у *SPSS* програму. Премда је табела објашњене укупне варијансе указивала на постојање 8 фактора, дијаграм превоја упућивао је на знатно мањи број главних компоненти. Резултати паралелне анализе потврдили су закључак донесен на основу дијаграма превоја који је сугерисао да за даље истраживање задржимо три фактора. Пре доношења коначне одлуке о броју главних компоненти, погледали смо табеларни приказ ротиране матрице фактора, при чему смо се уверили да све ставке имају пристојно велике факторске тежине (изнад 0.4) за све три компоненте.

Анализа главних компонената указала је на постојање три компоненте које објашњавају укупно 54.9% варијансе, при чему је допринос прве компоненте 31%, друге компоненте 12.7% и треће компоненте 11.2%. Тумачење ових компоненти било је сагласно са иницијалном поделом ставки Рензулија и сарадника (2010) на оне које се односе на *најви́росечну́ сјособносћ, мо́йш-висаносћ и креа́тивносћ ђојединца*.

5.1. УТИЦАЈ ПОЛА НА ПРОЦЕНУ ЗНАЧАЈНОСТИ КАРАКТЕРИСТИКА КОЈЕ УПУЋУЈУ НА ДАРОВИТОСТ

Резултати испитивања ставова мушкараца и жена о препознавању даровитости код деце упоређени су помоћу Т-теста независних узорака. У нашем узорку, показало се да није било статистички значајне разлике код компоненте *најви́росечна́ сјособносћ* код мушкараца ($M = 44.86$, $SD = 4.96$),

односно жена ($M = 44.69$, $SD = 3.86$); $t(28) = 0.105$, $p = 0.92$); разлика између средњих вредности по групама била је врло мала (ета квадрат = 0.0004). Код компоненте *моћивисаносћ* резултати су такође сугерисали да не постоји статистички значајна разлика код мушкараца ($M = 33.79$, $SD = 5.86$) односно жена ($M = 32.62$, $SD = 4.81$); $t(28) = 0.596$, $p = 0.56$). Разлика између средњих вредности по групама била је врло мала (ета квадрат = 0.01). Напоследку, испоставило се да не постоји статистички значајна разлика између средњих вредности ни код компоненте *креативносћ* код мушкараца ($M = 39.36$, $SD = 2.87$) односно жена ($M = 32.62$, $SD = 6.68$); $t(28) = 1.417$, $p = 0.15$), премда је разлика између средњих вредности по групама указивала на умерени утицај – ета квадрат = 0.07.

Резултати Т-теста независних узорака сугеришу да код овог узорка не постоји статистички значајна разлика у одговорима мушкараца и жена. Овакав закључак коси се са идејом о диспаритету између мушке и женске перцепције даровитости (Силверман, Милер 2009: 99–101). Важно је, међутим, напоменути да је наш узорак значајно мањи од узорка ауторки Силверман и Милер (2009), што умањује поузданост наше студије у односу на њихову. Са друге стране, треба узети у обзир фактор времена и простора у којима су подаци наших истраживања прикупљани. Наше истраживање рађено је у Србији, скоро 15 година након истраживања ауторки Силверман и Милер (2009), према ком се концепције родитеља о даровитости разликују према тенденцији ка мушкој и женској перспективи, па самим тим и неподударност у резултатима наших истраживања није изненађујућа. Одсуство статистички значајних разлика у ставовима родитеља различитог пола у овом узорку може бити одраз ширих друштвених промена усмерених ка унапређењу родне симетрије у области родитељства и ангажованости у васпитању и образовању. Међутим, извођење далекосежних закључака ове врсте изискује знатно већи узорак истраживања, као и дубинску анализу контекстуалних фактора који могу утицати на формирање родитељских ставова.

Премда ниске оцене нису биле честе, ставка окарактерисана као „неважна” од стране највећег броја испитаника (10%) јесте ставка 19, према којој „даровито дете показује да му помоћ наставника и није толико потребна”. Иако то и не чини велики део узорка, занимљиво је што су сви испитаници који су ову ставку означили као „неважну” женског пола. Уколико ово тумачимо кроз констатацију Силверман и Милер (2009: 99), која сугерише да је традиционално улога мајке била се побрине за образовање свог детета, можемо да претпоставимо и због чега је део узорка који негира значајност деце самосталности сачињен искључиво од испитаника женског пола. Другим речима, наша претпоставка јесте да се овај део узорка не слаже са идејом да даровито дете не тражи помоћ зато што би то на изванредан начин обесмислило њихову улогу, као некога ко жели да буде подршка и помоћ детету у образовању.

5.2. УТИЦАЈ ГОДИНА СТАРОСТИ НА ПРОЦЕНУ ЗНАЧАЈНОСТИ КАРАКТЕРИСТИКА КОЈЕ УПУЋУЈУ НА ДАРОВИТОСТ

Утицај година старости на ставове родитеља о препознавању даровитости код деце испитан је једнофакторском анализом варијансе код сваке од главних компоненти Рензулијеве скале за препознавање даровитих понашања код деце. Као што смо већ поменули, наше испитанике поделили смо у три старосне групе: 31–40 година ($N = 8$), 41–50 година ($N = 9$) и 51–60 година ($N = 13$). Код компоненте *најви́росечна́ спо́собно́сти* није утврђена статистички значајна разлика на нивоу $p < 0.05$ у резултатима три старосне групе: $F(2,27) = 1.2$, $p = 0.3$. Ни код компоненте *моти́визанос́ти* није била утврђена статистички значајна разлика на нивоу $p < 0.05$ у резултатима три старосне групе: $F(2,27) = 0.66$, $p = 0.5$. Међутим, код компоненте *креа́тивнос́ти* утврђена је статистички значајна разлика на нивоу $p < 0.05$ у резултатима три старосне групе: $F(2,27) = 3.38$, $p = 0.049$. Упркос првобитно опаженој статистичкој значајности, даљи тестови који казују где се налазе разлике између група (*Multiple Comparisons*) сугерисали су да разлике између средњих вредности група заправо нису статистички значајне, односно да се не разликују на нивоу $p < 0.05$.

Резултати једнофакторске анализе варијансе на нашем узорку оповргли су хипотезу да се ставови о идентификацији даровитости код деце разликују на основу година старости испитаника. Упркос претпоставци да се ставови генерацијски разликују на исти начин на који се разликује теорија даровитости, на нашем узорку показало се да између ставова наших испитаника не постоји статистички значајна разлика у односу на то којој старосној групи припадају.

Ставка 23, према којој је „даровито дете истрајно у остваривању својих циљева”, припада групи карактеристика везаних за мотивацију и, као таква, она се не убраја у интелектуалне способности. Иако смо иницијално претпоставили да ће старија група испитаника (51–60 година) бити наклоњенија ранијој теорији даровитости према којој су високе интелектуалне способности примарни индикатори даровитости, на нашем узорку то није био случај. Уместо тога, најстарија група испитаника ($M = 4.38$) потврђује констатацију Рензулија и сарадника (2010) својим одговором да је „истрајност ученика у остваривању својих циљева” важан критеријум за препознавање даровитости код деце. У наставку је приказана табела која садржи дескриптивну статистику резултата анкете за компоненту *моти́визанос́ти*, укључујући минималне и максималне вредности, средњу вредност и стандардну девијацију.

Табела 1. Резултати анкете за компоненту *мотивисаност*

	Мотивисаност				
	N	Минимум	Максимум	Средња вредност	Стандардна девијација
19. Показује да му/јој помоћ наставника и није толико потребна.	30	1	5	3.50	1.253
20. Истрајан/истрајна је у свом интересовању за одређене теме и проблеме.	30	2	5	4.30	.794
21. Посвећен/посвећена је раду, чак и када наиђе на препреке.	30	2	5	4.43	.817
22. Има способност да се потпуно сконцентрише на једну тему на дуже време.	30	3	5	4.40	.675
23. Истрајан/истрајна је у остваривању својих циљева.	30	3	5	4.43	.679
24. Упорно тежи ка томе да добије информације о темама које га/је интересују.	30	2	5	4.43	.728
25. Преферира ситуације у којима може да преузме личну одговорност за последице свог труда и рада.	30	1	5	3.70	1.055
26. Интензивно се занима за одређене теме и проблеме.	30	1	5	4.20	1.031
27. Потребно му/јој је врло мало спољашње мотивације да истраје у задатку који му/јој је на почетку био занимљив.	30	2	5	4.30	.794
Valid N (listwise)	30				

Ставови најстарије групе испитаника о ставкама 10 и 11, које можемо сврстати у категорију особина везаних за креативност појединца, према којима даровито дете „поседује способност креативног размишљања” ($M = 4.46$) и „има смисао за хумор” ($M = 4.53$), такође кореспондирају са савременијом теоријом даровитости чија дефиниција у великој мери укључује оригиналност и креативност (Рензули и др. 2010; Стернберг и др. 2011). Овакви резултати указују на то да су старијој групи испитаника карактеристике које се не групишу у когнитивно-интелектуалне особине једнако значајне колико и млађим групама испитаника, што, другим речима, сугерише да старији не процењују даровитост нужно кроз оквир ранијих теорија даровитости, а млађи испитаници кроз оквир савременијих теорија даровитости. У наставку је представљена Табела 2, која садржи дескриптивну статистику резултата анкете за компоненту *креативност*, укључујући минималне и максималне вредности, као и средњу вредност и стандардну девијацију.

Табела 2. Резултати анкете за компоненту креативности

	Креативност				
	N	Минимум	Максимум	Средња вредност	Стандардна девијација
10. Поседује способност креативног размишљања.	30	3	5	4.60	.621
11. Има смисао за хумор.	30	2	5	4.40	.814
12. Даје необичне, оригиналне и довитљиве одговоре.	30	2	5	4.37	.765
13. Има авантуристички дух и радо прихвата ризике.	30	1	5	3.77	1.135
14. Поседује способност да генерише велики број идеја или решења на проблеме и питања.	30	2	5	4.20	.714
15. Има тенденцију да види хумор у ситуацијама у којима други и не виде нужно хумор.	30	1	5	3.57	1.104
16. Има способност да прилагођава, унапређује или мења идеје.	30	3	5	4.37	.765
17. Поседује „интелектуалну разиграност”, тј. вољу да фантазира и прилагођава идеје.	30	3	5	4.37	.765
18. Не плаши се тога да се разликује од других.	30	2	5	4.40	.814
Valid N (listwise)	30				

5.3. МОГУЋНОСТ ПРЕДВИЂАЊА ЗНАЧАЈНОСТИ НАТПРОСЕЧНИХ СПОСОБНОСТИ КРОЗ ПРОЦЕНУ КОНТЕКСТУАЛНИХ ФАКТОРА

Рензули и Рис (2014: 28) истичу да су способности (посебно општа интелигенција, специфичне вештине и академско постигнуће) релативно константне кроз време, док су креативност и мотивисаност особине које варирају у зависности од контекста, ситуације и времена. Стога, желели смо да испитамо у којој мери процена значајности модела контекстуалних карактеристика понашања даровитих ученика (односно мотивисаност и креативност) предвиђају како родитељи процењују значајност натпросечних способности. За истраживање овог питања, употребили смо стандардну вишеструку регресију.

Пошто смо прелиминарним анализама утврдили да претпоставка о не-постојању мултиколинеарности није нарушена, да нема великих одступања од нормалности, нетипичних тачака, као и да није нарушена нека од полазних претпоставки, у табели *Model Summary*, потражили смо у којој мери процена значајности *моћивисаносћ* и *креативносћ* предвиђа како родитељи процењују значајност *најћпросечних сћособносћ*. Због тога што је узорак нашег истраживања мањи, потражили смо вредност испод заглавља *Adjusted R Square*, односно кориговано r^2 (Табачник, Фидел 2007), и установили да она износи 0.267, што значи да наш модел (који обухвата *креативносћ* и *моћивисаносћ*) објашњава 26.7 процената варијансе *најћпросечна сћособносћ*. Резултати стандардне вишеструке регресије указују на то да могућност предвиђања процене значајности *најћпросечних сћособносћ* на основу процене значајности контекстуалног модела карактеристика понашања даровитих ученика (*моћивисаносћ* и *креативносћ*) на нашем узорку није статистички значајна.

Ако узмемо у обзир чињеницу да су ставке које је највећи број испитаника оценио као *веома важне* за препознавање даровитости код деце следеће: ставка 3, према којој „даровито дете проницљиво и оштроумно опажа ствари око себе” (70%), ставка 5, према којој „даровито дете поседује способност да знање из једне ситуације примени на неку другу ситуацију” (76.7%), ставка 6, према којој „даровито дете разуме однос између узрока и последица” (76.6%), као и ставка 8, према којој „даровито дете има способност да разуме основне принципе (како ствари функционишу)” (80%), јасније је зашто процена значајности *креативносћ* и *моћивисаносћ* не објашњава процену значајности *најћпросечних сћособносћ* на нивоу који је статистички значајан. Свака од претходно наведених ставки припада категорији особина везаних за *сћособносћ учења*, односно категорији *најћпросечних сћособносћ* (Рензули и др. 2010). За разлику од карактеристика везаних за *моћивацију* и *креативносћ* појединца, које могу да флукутирају, ове особине су перманентније, па самим тим и представљају упориште даровитости, односно нечији потенцијал који се реализује кроз мотивисаност и креативност (Рензули, Рис 2014: 28–29). У наставку је приказана дескриптивна статистика резултата анкете у оквиру компоненте *најћпросечне сћособносћ*, укључујући минималне и максималне вредности, средњу вредност и стандардну девијацију.

Табела 3. Резултати анкете за компоненту *највишпросечне способности*

	Најпросечне способности				
	N	Минимум	Максимум	Средња вредност	Стандардна девијација
1. Влада вокабуларом који је напредан за његове/њене године.	30	3	5	4.43	.679
2. Поседује велики број информација о специфичној теми.	30	2	5	4.20	.887
3. Проницљиво и оштроумно опажа ствари око себе.	30	4	5	4.70	.466
4. Памти чињенице.	30	3	5	4.40	.724
5. Поседује способност да знање из једне ситуације примени на неку другу ситуацију.	30	4	5	4.77	.430
6. Разуме однос између узрока и последица.	30	3	5	4.73	.521
7. Тумачи компликоване материјале кроз своју способност аналитичког расуђивања.	30	1	5	4.07	1.048
8. Има способност да разуме основне принципе (како ствари функционишу).	30	4	5	4.80	.407
9. Поседује велики број информација о више различитих тема.	30	2	5	4.00	.947
Valid N (listwise)	30				

Претпостављамо да је разлог зашто је већина испитаника поменуте ставке оценила највишом оценом управо блиска повезаност ових карактеристика понашања са традиционалним когнитивним, односно интелектуалним особинама (Рензули, Рис 2014: 29). Особине везане за когницију појединца представљају ретки консензус у конзервативној и модерној теорији даровитости пошто и у једној и у другој играју интегралну улогу у нечијој даровитости. Претпостављамо да могућност предвиђања процене значајности *највишпросечних способности* на основу процена значајности *мотивисаности* и *креативности* није статистички значајна због специфичности улоге *највишпросечних способности* у самој парадигми даровитости, као оне која је фундаментална и императивна.

6. ЗАКЉУЧАК

У овом истраживању бавили смо се утицајем фактора пола и година старости родитеља на њихове ставове о препознавању даровитости код деце. Циљ нашег рада био је да упоредимо ставове родитеља према полу и према годинама старости како бисмо открили да ли постоје значајне разлике у њиховим ставовима у односу на ове факторе. Значајност ове студије огледа се у томе што је број истраживања која се баве улогом родитеља у препознавању даровитости код деце ограничен. Резултати нашег истраживања сугеришу да се ставови родитеља, у оквиру овог узорка, о идентификацији даровитости код деце не разликују значајно у зависности од фактора пола или година старости родитеља, што, другим речима, указује на постојање конзистентног, уједначеног модела перцепције даровитости који превазилази индивидуалне демографске разлике. Уочили смо, међутим, да је један део узорка (10%), који је сачињен искључиво од испитаника који су женског пола, негирао значајност ставке која сугерише да је самосталност једна од карактеристика помоћу којих можемо да препознамо даровитост код деце. Карактеризацију ове особине као „неважне” од стране овог дела узорка интерпретирали смо као последицу жеље мајки да учествују у образовању и васпитању деце (Силверман, Милер 2009). Упркос претпоставци да ће најстарија група испитаника бити наклоњенија конзервативнијој теорији даровитости и да ће, самим тим, проценити да су особине које не припадају интелектуално-когнитивној групи мање важне или неважне, њихови одговори потврдили су супротно. Ова група испитаника је и ставке везане за *креативности* и *мотивисаности* појединца оценила као *важне* и *веома важне* за препознавање даровитости код деце.

Стандардном вишеструком регресионом анализом утврђено је да процене значајности особина које се односе на мотивисаност и креативност не представљају поуздан предиктор значајности приписане особинама повезаним са натпросечним способностима у контексту препознавања даровитости. Овакво одсуство статистички значајне везе тумачимо као одраз начина на који родитељи, у оквиру нашег узорка, концептуализују даровитост – при чему когнитивној димензији придају примарни значај, док мотивисаност и креативност перципирају као значајне, али споредне компоненте даровитости. Ставке које је највећи број испитаника оценио као веома важне јесу оне које се класификују као когнитивно-интелектуалне карактеристике, што и није изненађујуће, с обзиром на то да се ове особине и у савременијој и у ранијој теорији препознају као базичне за даровитост појединца.

Резултати истраживања указују на то да родитељи у оквиру овог узорка, без обзира на пол и године, интегришу савремене критеријуме даровитости и увиђају значај различитих аспеката даровитости, не ограничавајући се искључиво на интелектуалне карактеристике. Иако су резултати овог истра-

живања значајни у контексту разумевања родитељских ставова о даровитости, потребно је нагласити да је узорак био ограничен, што може утицати на могућност генерализације ових резултата на шире популације.

Упркос овим ограничењима, студија даје допринос теорији и пракси, пружајући увид у родитељску перцепцију даровитости, која може бити корисна за развој праксе идентификације даровитости. За будућа истраживања препоручује се коришћење већих и разноврснијих узорака, као и темељнија анализа демографских фактора који могу утицати на процену даровитости.

ЛИТЕРАТУРА

Al-Momani, Al-Oveidi (2020): H. Al-Momani, A. Al-Oweidi, The psychometric characteristics of the Renzulli Scale of behavioral characteristics (3rd edition) in the detection of gifted students in the age group (12–18) in Jordan, *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 8(1), 105–132. <https://doi.org/10.17478/jegys.656673>

Borland (2021): J. H. Borland, The Trouble with Conceptions of Giftedness, In: R. J. Sternberg, D. Ambrose (Eds.), *Conceptions of Giftedness and Talent*, 37–49. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-56869-6>

Buše, Falk (2001): N. Bouchet, R. F. Falk, The Relationship Among Giftedness, Gender, and Overexcitability, *Gifted Child Quarterly*, 45(4), 260–267. <https://doi.org/10.1177/001698620104500404>

Džonsen (2018): S. K. Johnsen, *Identifying gifted students: A practical guide*, Prufrock Press Inc.

Ganje (1995): F. Gagné, Hidden meanings of the “talent development” concept, *The Educational Forum*, 59(4), 350–362. <https://doi.org/10.1080/00131729509335067>

Grandić, Letić (2008): R. Grandić, M. Letić, *Porodica kao faktor podsticanja darovitosti*, Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”.

Grouvs, Fauler, Kuper, Lepkovski, Singer, Turango (2009): R. M. Groves, F. J. Fowler Jr., M. P. Couper, J. M. Lepkowski, E. Singer, R. Tourangeau, *Survey Methodology*, John Wiley & Sons.

Koen, Manion, Morison (2007): L. Cohen, L. Manion, K. Morrison, *Research Methods in Education*, Routledge.

MekKouč, Sigli (2003): D. B. McCoach, D. Siegle, Factors That Differentiate Underachieving Gifted Students From High-Achieving Gifted Students, *Gifted Child Quarterly*, 47(2), 144–154.

Milić, Simeunović (2020): S. Milic, V. Simeunovic, Concordance between giftedness assessments by teachers, parents, peers and the self-assessment using multiple intelligences, *High Ability Studies*, 33(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/13598139.2020.1832445>

Ris, Hebert (2008): S. M. Reis, T. P. Hébert, Gender and Giftedness, *Handbook of Giftedness in Children*, 271–291. https://doi.org/10.1007/978-0-387-74401-8_14

Renzuli (1990): J. S. Renzulli, A Practical System for Identifying Gifted and Talented Students, *Early Child Development and Care*, 63, 9–18.

Renzuli (2011): J. S. Renzulli, What makes giftedness?: Reexamining a definition, *Phi Delta Kappan*, 92(8), 81–88. <https://doi.org/10.1177/003172171109200821>

Renzuli, Ris (2014): J. S. Renzulli, S. M. Reis, *The schoolwide Enrichment Model: A how-to guide for talent development*, Prufrock Press.

Renzuli, Smit, Vajt, Kalahan, Hartman, Vestberg, Gavin, Ris, Sigli, Sitsma (2010): J. S. Renzulli, L. H. Smith, A. J. White, C. M. Callahan, R. K. Hartman, K. L. Westberg, M. K. Gavin, S. M. Reis, D. Siegle, R. E. Sytsma, *Scales for rating the behavioral characteristics of superior students: Technical and administration manual* (3th ed), USA: Creative learning press, Inc.

Sigli (2001): D. Siegle, *Teacher bias in identifying gifted and talented students*, Paper presented at the Council for Exceptional Children Annual Convention, Kansas City, MO.

Silverman (2018): L. K. Silverman, Assessment of Giftedness, In: S. I. Pfeiffer (Ed.), *Handbook of giftedness in children* (2nd ed.), Springer, 183–207.

Silverman, Čitvud, Voters (1986): L. K. Silverman, D. G. Chitwood, J. L. Waters, Young gifted children, *Topics in Early Childhood Special Education*, 6(1), 23–38. <https://doi.org/10.1177/027112148600600106>

Silverman, Miler (2009): L. K. Silverman, N. B. Miller, A feminine perspective of giftedness, *International Handbook on Giftedness*, 99–128. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6162-2_5

Sternberg (2000): R. J. Sternberg, The theory of successful intelligence, *Gifted Education International*, 15(1), 4–21. <https://doi.org/10.1177/026142940001500103>

Sternberg, Džarvin, Grigorenko (2011): R. J. Sternberg, L. Jarvin, E. L. Grigorenko, *Explorations in Giftedness*, Cambridge University Press.

Sternberg, Kaufman (2018): R. J. Sternberg, S. B. Kaufman, Theories and Conceptions of Giftedness, *Handbook of Giftedness in Children*, Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-77004-8_3

Tabačnik, Fidel (2007): B. G. Tabachnick, L. S. Fidell, *Using multivariate statistics* (5th ed.), Boston: Pearson Education.

Tiri (2017): K. Tirri, Teacher education is the key to changing the identification and teaching of the gifted, *Roeper Review*, 39(3), 210–212.

VanTassel-Baska (2005): J. VanTassel-Baska, Domain-specific giftedness: Applications in school and life, In: R. J. Sternberg, J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness* (2nd ed.), New York: Cambridge University Press, 358–377.

Vorel, Ervin (2011): F. C. Worrell, J. Erwin, Best Practices in Identifying students for Gifted and Talented education programs, *Journal of Applied School Psychology*, 27(4), 319–340. <https://doi.org/10.1080/15377903.2011.615817>

Marina A. Jovanović

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

PhD student

PARENTS' ATTITUDES REGARDING THE IDENTIFICATION OF GIFTEDNESS IN CHILDREN

Summary: Identifying giftedness is a delicate, systematic process, which is why competency in this field entails one's consideration and attentiveness to its various aspects and the different ways in which it can be manifested. The aim of this research was to examine parents' attitudes toward the recognition of giftedness in children, as well as to determine whether and how demographic characteristics, such as gender and age of the parents, are significantly related to their attitudes. The results of our study indicate that parents' attitudes regarding the identification of giftedness in children do not differ significantly based on gender or age. Furthermore, our results suggest that parents integrate criteria posited by contemporary theories of giftedness into their understanding of the concept, and that, rather than limiting their perception of giftedness merely to its intellective aspect, parents regard different types of characteristics, both intellective and non-intellective, as significant for the identification of giftedness.

Keywords: indicators of giftedness, parents' attitudes, creative-productive giftedness, above-average ability, motivation, creativity.